

Versailles a végeken

A fertői Marionettszínház rekonstrukciója

Másfél száz éven át magtárként szolgált az a különleges épület a fertői kastély mellett, amely Európa-szerte egyedülálló módon megőrizte a barokkban divatos főúri bábszínház típusát. Évekig tartó kutatás és műemléki rekonstrukció után most újra látható Eszterházában a Marionettszínház.

Akárcsak példaképe, a versailles-i kastély, a magyar barokk kastélyépítészet csúcsa, Eszterháza is mocsaras vidékre épült. Ezen a Bécshöz közeli birtokon, a fertői kastélyegyüttesben, a „Fényes” nevet viselő I. Esterházy Miklós herceg mecénási szerepének köszönhetően bontakozott ki a 18. század végén a magyar kultúra egyik fénypontja, a zene, a képzőművészetek és nem utolsósorban a színház addig nálunk alig látott teljesítményeivel, a házi zenekar élén Joseph Haydnal. Amikor Miklós herceg – bátyja hirtelen halálával – megörökölte a hatalmas Esterházy-birtokot, rögtön belefogott az építkezésbe, és néhány év leforgása alatt létrehozta a „magyar Versailles”-t. Kibővítette és barokk stílusban átalakította a családi kastélyt és a parkot, főúri szórakozásoknak készített rendkívüli ízléssel megformált építményeket, közöttük egy karzatos, díszlépcsős operát és – a világon páratlan módon – báb-előadások számára egy külön színházat is. Az opera vezetését Haydnra bízta, a bábszínház igazgatója és rendezője húsz éven keresztül a herceg házi költője, Joseph Karl von Pauersbach volt. Az ő tervei szerint készült a bábszínház, és ő maga írta a bábjátékok szövegkönyvét is. Mindkét színház tervezője alighanem a még Pál Antal hercegtől „örökölt” udvari építész, Nicolaus Jacoby lehetett, aki egész pályáját az Eszterházyak szolgálatában töltötte. Olyan művészi együttest komponált a szórakozásra vágyó arisztokratáknak, ami nemcsak Magyarországon, de Európában is igen ritkán látható. A két színház szimmetrikus elrendezésben épült, a Marionettszínházhoz csatkozott még egy orangerie és egy víztorony is. Főhomlokzatát íves oromfal zárta, fölé a kor friss divatja szerint manzárdtető került. Külsőjében reprezentatív, belül azonban

egyenesen mesebeli volt. A bábszínház és a nézőtér tere nem nyúlt ki az oldalhomlokzatok faláig, hanem egy-egy folyosó választotta el azoktól, abban kaptak helyet a kiszolgálóhelyiségek. Hiányzott viszont az előcsarnok: a közönség rögtön a nézőtérre érkezett, s ott csodálatos látvány fogadta. A falakat grottaszerűen képezték ki, mindent kagylók, ásványdarabok, kőből vagy gipszből faragott kagylóelemek borítottak, és a vakolatba, illetve a stukkók zöld festésébe csillámló anyagot kevertek, amitől az egész belső tér ezer apró ragyogó pont remegésével telt meg. A hatalmas csillárok, falikarok táncoló fényében földöntúli látvány lehetett. Az oldalfalakat pompás freskók díszítették, és kis falfülkék tagolták, amelyekben – abban a pillanatban, amikor a herceg a nézőtérre ért – szökőkutakból víz fakadt. A nézőtérben sem karzat, sem páholy nem volt, ebben a tagolatlan térben eltűntek a társadalmi különbségek, itt az illúzió kapott főszerepet.

Az opera is, a bábszínház is a kor jellegzetes típusa szerinti, perspektivikus kulisszaszínház volt, háttérfüggönnyel, oldalkulisszákkal és felülről belógatott díszletelemekkel. A korabeli nézők ámultak a bábszínház technikai teljesítményén, beszámolóik szerint a gépezet a legjobb párizsi színháznál is gyorsabban, szinte észrevétlenül tudta változtatni a díszleteket: egymás után akár harminchat gyors változást is produkált. A forrásokat csak a nemrég elvégzett régészeti kutatómunka igazolta. Mivel az eredeti földérmre a magtárrá alakításkor egy másik, erős fafödém került, a feltárás során alatta megtalálták a díszleteket mozgató két kötéldob helyét, a gépezetet tartó hatalmas gerendákat és a köteleket tartó facsigák közül is néhányat. Egyelőre nem tudni, hogy már a marionettjátékoknál is használták a gépezetet, >

Fotók: Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Szolgáltatási Központ – Batár Zsolt

› vagy az opera 1779-ben történt leégése után kerültek ide, amikor az új opera megépültéig, két esztendőn át itt tartották az operaelőadásokat. A kortársak szerint azonban a kifinomult gépezet feltalálójában magát az igazgató-költőt, Pauersbachot tisztelhetjük. A színházak díszleteit Pietro Travaglia milánói festő készítette, akinek fennmaradt a vázlatkönyve, s benne néhány Eszterházára készült díszlet- és jelmezterv.

Az első előadást, amiről tudunk, 1773-ban tartották a fertői Marionettszínházban, Mária Terézia tiszteletére. Ekkor mutatták be Haydn első báboperáját, a *Philemon és Baucis*, és az előadás annyira elbűvölte a császárnőt, hogy a társulatot elhívta Schönbrunnba, és egyetlen előadásuk számára egy kis színházat építtetett. Itt egy másik Haydn-bábopera, a *Dido* került színre. Ezek a báboperák később elvesztek, a *Philemon*-ból egyetlen ária maradt fenn – egészen 1953-ig, amikor Párizsban váratlanul előkerült az opera kézírata. 1956-ban Budapesten tartották az „ősbemutatót”.

A bábszínházat először tehát operának építették át, majd a 19. században magtárrá alakították. Tulajdonképpen ez védte meg; a leégett helyére épült új nagyoperát ellenben a kialakítása miatt nem tudták másra hasz-

nálni, így teljesen lebontották. A most befejeződött rekonstrukció a bábszínháznak visszaadta egykori megjelenését. Homlokzata, impozáns nyitott barokk tetőszerkezete pontosan követi az eredetit, belül azonban a múlt csak nyomokban látható. Megtalálták a zenekari árkot, ahonnan Haydn dirigált, ezt eredeti formájában, de mai burkolatokkal újjították fel. A nyerstégla falakon csak itt-ott,

foltokban láthatók az eredeti vakolat maradványai, ettől a belső tér inkább egy ipari műemlék hatását kelti, mint egy színházét. A lapos grottákban barokk szobrok állnak, arany falikarokon kínálják a világítást, a padló körben téglá, a nézőtér, a zenekari árok és a színpad finom hatású faburkolatot kapott. A belső térelválasztó falak nem kerültek vissza, amitől a nézőtér tágasabb lett. A helyük jelzésszerűen érzékelhető ott, ahol a nézőtér fapadlója téglafelületre vált. Nem rekonstruálták a díszletmozgató gépezetet sem, hiszen a bábszínházi funkció ma nem lenne elég; színház helyett ma flexibilisen alakítható rendezvénytér lett, ahol koncertek, előadások, konferenciák, kiállítások kapnak helyet. Újraépítették a színházhoz csatlakozó, idővel teljesen elpusztult egykori víztornyot is, ennek tere további lehetőségeket kínál a rendezvények számára.

Fényes Miklós egykori csodaszínháza lenyűgöző pompáját már nem, de szerkezetének szépségét ma is őrzi. Az új életre kelt színházépület ismét a kultúrát fogja szolgálni; a május végi ünnepélyes átadáson, visszaidézve a kétszáznegyven évvel korábbi bemutatót, felcsendültek a kezdet akkordjai: elhangzott a *Philemon és Baucis* nyitánya.

Götz Eszter

Fotók: Forster Gyula - Nemzeti Örökségvédelmi és Szolgáltatói Központ - Batár Zoltán

Kombi

SZÍNHÁZI FÜGGÖNYPÁLYÁK

csendes, megbízható működés, nagy teherbírási

Kézi függönymozgató átalakítása motoros meghajtásúra, távszabályozással is.

Beár Bt.

1221 Budapest, Péter Pál u. 6

Tel./fax: +36 1 610 1426 - Mobil: 06 20 982 8201

e-mail: kurti@sg.co.hu - web: www.sg.co.hu

Omega

